

מדור שלי

לומדים ושרים הפיוטי ירושלים

ירושלים של זהב

נעמי שמר

אייר הרים צליל פיון
זריח ארזים
ושא ברזח הערבים
עם קול סמאונים.

ובתרחות אילן ואגן
שבזיה באלמונה
העיר אשר בדיד וישבת
ובלבה חומה.

ירושלים של זהב
ושא נאשת ושא אור
הלא לכל שירוק
אני פנויה...

איפה ישו בורות המים
ספר העיר ריקה
ואין פוקד את הר הבית
בעיר העתיקה.

ובמערות אשר בסלע
מילדות רמות
ואין יורד אל ים המלח
בדרך יריחו.

ירושלים של זהב...

אך בבואי פיון לשיר לך
ולך לקשר פתרים
קטני מצלמי גן
ומאחרון המסוררים.

פי שמך צורב את השפתים
פשוטקת שרף
אם אשכח ירושלים
אשר פלח זהב.

ירושלים של זהב...

הצרט אל בורות המים
לשוק ולספר
שושר קורא גבר הבית
בעיר העתיקה.

ובמערות אשר בסלע
אלפי שמות צורות
ושבו נרד אל ים המלח
בדרך יריחו.

ירושלים של זהב...

יפה נוף צשוש תבל
יהודה הלוי

יפה נוף, משוש תבל,
לך נכספה נפשי

המון רחמי נכמר
כבודך אשר גלה

ומי יתגני על
ארה בדמעתי

דרשתיד - ואם מלךך
צרי גלעדך נחש

הלא את אבניך
וטעם רגביך

על הפיוט

משירי האהבה המפורסמים שכתב רבי יהודה הלוי לירושלים. לפי המסורת, חובר השיר בדרך לירושלים. אולי הייתה זו זרכו האמיתית של של רבי יהודה הלוי לירושלים, ואולי "הדרך לירושלים" היא מצבו הנפשי - כל מהותו הייתה השתוקקות לציון וערגה אליה, וכך, כל חייו היה נוסע אליה - בהקצף ובחלום.

עכתב צארץ ישראל

בירושלים עיר הקדש אני כותב אלך ספרי [מכתבי] זה... ומה אני לך בענין הארץ? כי רבה העזובה [ההזנחה] וגדל השטמוון, וכללו של דבר, כל [מקום] המקודש מחבירו חרב יותר מחבירו, ירושלים יותר חרבה מן הכל, ... ועם כל חרבנה היא טובה מאד, ויושביה קרוב לאלפים ונוצרים בתוכם כשלא מאות, ... ואין ישראל [יהודים] בתוכם... רק שני אחים צבעים קונים [מתפרנסים מ] צביעה מן המושל, אליהם יאספו עד מנין מתפללים בביתם בשבתות, והנה רזונו [עודדנו] אותם ומצאנו בית חרב בנוי בעמודי שיש וכיפה יפה, ולקחנו [ורכשנו] אותו לבית הכנסת, כי העיר הפקר וכל הרוצה לזכות בחרבות זוכה... כי רבים [מהיהודים] באים לירושלים תדיר [לעתים קרובות], אנשים ונשים, מדמשק וצובה וכל גלילות [הלקין] הארץ לראות [את חורבות] בית המקדש ולבכות עליו, ומי שזיכנו לראות ירושלים בחרבנה, הוא יזכנו לראות בבנינה ותיקונה בשוב אליה כבוד השכינה...

מתוך מכתב הרמב"ם לבנו נחמן [באדר 1260 ס'ס"ט] בתוך: כתבי רמב"ם, מהדורת א"ד ש"ס, 180-181

ירושלים של זהב

לפני 2500 שנה הגיעו אבותינו לאתיופיה, וכל דור סיפר לדור ההמשך: "האדמה הזו שאנו חורשים לא שייכת לנו. הארץ הזו שבה אנו גרים לא שייכת לנו. אנו תושבים זמניים, אורחים, ויבוא היום ונחזור לארץ אבותינו. כך הלמנו במשך 2500 שנה".

"המלה הראשונה שלמדו ילדיה היתה ירושלים".
"ירושלים כשכילנו הייתה משהו לא מציאותי. משהו דמוני, חלומי. האנשים אשר שהו בה היו רק אנשים מיוחדים. טהורים. בירושלים כל דבר עשוי זהב. כל דבר הוא קדוש וטהור".
"בירושלים הכל זהב. שם אוכלים רק פירות ודבש. הן נזכרו בשיר על ירושלים האומר: בנפול גופי על אדמת ירושלים יתרום לפתע עטור זהב".

מתוך: יובל ארנון-אמנה (עורך) הזאת יצאת אתיופיה, ולדים כותבים את קורות מסעם הראשון מאתיופיה דרך סודאן לירושלים, 49 עמודים

פירושי מילים

יפה נוף - הנוף היפה, כינוי חיבה להר ציון וירושלים. משוש תבל - שכל יושבי תבל ששים ושמחים בה. קריה למלך רב - עירו של המלך, עיר האלוהים. לך נכספה נפשי - אלייך אני מתגעגע. מפאתי מערב - מקצה מערב, מספרד, שהיא ממערב לארץ ישראל, ושם ישב המשורר. המון רחמי נכמר - רבים רחמי עלייך והם כמו צורבים אותי. אפכה קדם - אזכור ימים מקדם, ימי תפארתך. כבודך אשר גלה - תפארתך יצאה לגלות, ירדה מגדולתה. וננך - מקדשך. עד ארה בדמעתי עפרך ויתערב - כאשר יצאה אדמתך, דמעתי יתערבו בעפרך. דרשתיד - אותך אני מבקש, אלייך אני מייחל. ואם מלךך אין בך - גם אם מלךך (ה', או מלכות דוד) אינו מצוי בתוכך. ואם במקום צרי גלעדך - צרי הוא מין תרופה. גם אם במקום תרופות המחיות את האדם. נחש שרף וגם עקרב - [נמצאים בך] בעלי חיים ארסיים הגורמים למוות. משל לאויבים השולטים בירושלים. אחונך ואשקם - אתגעגע ואנשק לך. רגביך - אדמתך. מדבש יערב - יהיה טעים מדבש.

ירושלים ואני

ובכן אומר לכם מי אני... מתוך קסטורופה היסטורית שהחריב טיטוס מלך רומי את ירושלים וגלה ישראל מארצו נולדתי אני באחת מערי הגולה. אבל בכל עת תמיד דומה הייתי עלי כמי שנולד בירושלים. בחלום בחזון לילה ראיתי את עצמי עומד עם אחי הלויים בבית המקדש כשאני שר עמהם שירי דוד מלך ישראל. מתוך דבריו של ש"ס 1966 בקס קבלת פרס נובל לספרות בשנת 1966, יובל בספרו "מסע אל נ"ס", 87 עמודים

"עשרה חלקים של נוי בעולם - תשעה בירושלים ואחד בכל העולם".

אבות דרבי נתן, נוסח ב, פרק מח

"היה עומד [המתפלל] בחוצה לארץ, יכוין את לבו כנגד ארץ ישראל... היה עומד בארץ ישראל, יכוין את לבו כנגד ירושלים... ונמצאו כל ישראל מתפללים אל מקום אחד".

תוספתא, מסכת ברכות, פרק ג, משנה טז

"ירושלים היא באמצע ארץ ישראל (מדרש תנחומא, פרשת קדושים). כמו שהלב הוא איבר מרכזי בגוף האדם, כך ירושלים היא מרכז ארץ ישראל, הכול מצטרף ומתחבר אליה, והכול תלוי בה".

על פי מהר"ל, חידושי אגדות ר"ה כג

"ירושלים אשרך ומה רמה קרנך, כי שם עליך חופף הוד יה מגינך, שלם קורא לך ולשופטך שלמים, כי כל עולתה לא קמה מול בית דינך".

מתוך הפיוט "ירושלים אשרך ומה רמה קרנך", רבי דוד בוזגלו

ירושלים ציבורית

עבר, הווה ועתיד בנשיקה אחת

סימטאות צרות, מבואות מזהמים, זבל ליד פתחי החנויות הסגורות, צחנה של גוויות הלגיון - אך אנו איננו שמים לבנו לכל אלה. מבטנו שלוח לעבר הכפה המוזהבת הנראית למרחוק. שם - בערך - הוא צריך להיות. אנו מגבירים את צעדינו בקצב הלמות הלב. אנו כמעט רצים. חייל נקרה בדרכנו, מן הפלוגה שהקדימנו. אנו שואלים על המשך הדרך ומוסיפים להפז. אנו מגיעים לשער, עוברים בו, ולאחריו מדרגות היורדות מטה. אני מפנה מבטי ימינה ונעצר: מפה נראה הכותל בכל גדולו ותפארתו. מעולם לא ראיתיו, אך הוא לי כמוך ותיק, שאין לטעות בו. ואני חושב לרגע, שמקומי בעצם לא כאן, כי הלוא הכותל הוא בממלכת האגדות והחלומות, ואילו אני בן-המציאות. אכן, מציאות ואגדה, חלום ומעשה, מתאחדים פה עכשו. אני יורד למטה, מתקרב לעבר הכותל, מושיט יד לקראת אבני הגזית הגדולות, אך היד חוששת לגעת בהן וחוזרת כלעומת שבאה. אני עוצם עיניים ומתקרב בצעד קטן, אטי ומהסס, ומגיש שפתי אל הכותל. ועם מגע השפתיים ניתן פורקן לרגשות, והעיניים זולגות דמעות. חייל עברי במדינת ישראל נושק את ההיסטוריה בשפתיו. עבר, הווה ועתיד בנשיקה אחת. לא יחזור עוד חורבן, ולא יינטש הכותל. בדם צעירי ישראל נכבש, ותמורת דמם היא: ה נ צ ח. הגוף נצמד לטורי האבן, הפנים מוכנסים לניקי הנדבכים והידיים נדחקות פנימה. חייל לידי ממלמל כלא-מואמין: "אנחנו ליד הכותל, ליד הכותל..."

הנ"ל אברהם דובדבני על פרזלים הראשונים ליד הכותל בתוך: מאיר בן דב, מרדכי נאור ושאב אנו, הכותל, 151 עמודים

